

UNIVERZITA PALACKÉHO OLOMOUČ
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Kostel sv. Vavřince
ve Štěpánově

Jana Bajerová

Učitelství pro 1. stupeň základních škol

2008/2009

1. ročník

Český král Přemysl Otakar I. listinou z roku 1201 daroval obec Štěpánov (1) premonstrátskému klášteru na Hradisku u Olomouce. Díky této listině je tedy zřejmé, že Štěpánov již v roce 1201 existoval, a že asi nebyl bezvýznamnou vesnicí, když o ní věděl

panovník, který jakožto zeměpán vlastnil takových obcí velké množství. Obec Štěpánov přestala být i se svým katastrem majetkem vládnoucích Přemyslovců a stala se majetkem hradištského kláštera.

První písemná zmínka o faře (2) a tedy i farním kostele ve Štěpánově pochází z roku 1455, i když její nedoložené počátky mohou spadat až do 13. století, kdy se ves stala majetkem kláštera Hradiska. Samostatná farnost pod patronací kláštera zanikla po třicetileté válce, neboť v roce 1653 byl Štěpánov přifařen k Horce. O dvacet let později je již součástí Bohuňovické farnosti. Zdejší filiální kostel však spravuje administrátor z řad hradištských premonstrátů. V polovině 18. století bylo opatu Pavlu III. Ferdinandovi Václavíkovi, jakožto patronu štěpánovské farnosti jasné, že štěpánovský farní kostel z kamene, který lidem sloužil téměř 550 let, je na tolik zpustlý a hrozí sesunutím, a že jej nelze opravit. Málokdo ví, kde tento kostel stál a jak vyhlížel, dokonce že nynější štěpánovský kostel (3), zasvěcený sv. mučedníku Vavřinci, je vlastně druhým štěpánovským farním kostelem dedikovaným tomuto římskému mučedníkovi.

V církvi panoval od nepaměti zvyk, že se v den svátku světce, jemuž byl kostel dedikován, vykonávaly slavné bohoslužby. K jejich vykonávání býval pozván nějaký církevní hodnostář, pozvání byli též kněží z okolí. Těmto církevním oslavám se říkalo patrocinium. K církevní oslavě se postupně připojovala i oslava světská. Začínali přijíždět obchodníci a nabízet zboží, přijížděli lidé, kteří předváděli zábavné kousky se zvířaty, později přijížděli majitelé kolotočů, houpaček, střelnic atd. Světské oslavě se říkalo hody. Můžeme se domnívat, že se světské hody konávaly při prvním štěpánovském kostele více než 500 let. Co však bezpečně víme je skutečnost, že jak patrocinium, tak i světské hody o zboření prvního vavříneckého kostela přešly ke kostelu nově vybudovanému, tedy k nynější štěpánovské farní svatyni. Tyto oslavy se konají až do dnešní doby s velkým ohlasem (4). Každoročně díky těmto hodům Štěpánov navštíví kolem deseti tisíc lidí.

Václavík proto začal s hledáním vhodného místa pro vybudování kostela nového. Jako správné místo se jevil pozemek, na kterém až do roku 1722 stávala první štěpánovská farní budova společně s jejími hospodářskými budovami a zahradou. Když už opat Václavík vlastnil všechna povolení ke stavbě nového kostela a demolici starého kostela, začala v roce 1756 sedmiletá válka mezi Rakouskem a Pruskem. Země a opatství Klášterního Hradiska se po válce zotavovalo pomalu, k tomu všemu se přičítalo i pár živelných pohrom. Proto se stavba kostela musela odložit.

V roce 1772 se podmínky pro stavbu kostela zlepšily. Toho Václavík využije a rozhodne se zakoupit materiál na stavbu budoucího štěpánovského kostela, a to za peníze, které vlastnil starý kostel. Hned poté, se začalo s výkopem základů. Aby byla zajištěna stabilita štěpánovského chrámu, byly vždy v určitých vzdálenostech vykopány hluboké jámy

pro vyždění pylonů, které mají pevnost železobetonu. Na tyto pylony (5) se přišlo až náhodně roku 1971, když se budoval nosník, na který měla být nad zemí usazena velká nádrž na naftu teplovzdušného kostelního topení. Změřena mohla být jen horní část pylonu od stávajícího kostelního zdiva. Předpokládáme-li, že tolikéž bychom naměřili horní části pylonu směrem od kostelního zdiva do chrámu, pak nám vychází, že horní část pylonu měřila 1,5 m + 1 m šířky zdiva + 1,5 m = 4 m. Druhý rozměr horní části pylonu nemohl být změřen, protože na pylonu stojí část zdiva sakristie. Tyto pylony sahaly tak hluboko do země, že až při kopání jejich základů se přišlo na pevnou a nepomáčenou půdu. Historici se domnívají, že těchto pylonů zde bude mnoho. Usuzují tak z nařízení, které bylo napsáno při zbudování štěpánovského hřbitova (6 a, b, c). Nařízení zní : „ Na hřbitově se nesmí pohřbívat při chrámové zdi (7).“ To jistě proto, aby kopáním hrobů nebyly pylony poškozovány. Zbudovat takto mohutné základy kostela bylo velmi rozumné, protože od staveniště je a bylo řečiště řeky Oskavy (8) a tenkrát ještě západně teklo rameno Oskavy. Na toto rameno, které bylo později zasypáno, upomíná socha sv. Jana Nepomuckého (9), která tehdy stávala na mostě. Dnes tato socha stojí při cestě (10) na nynější hřbitov a k nynějšímu kostelu (11).

Jakmile začalo roku 1772 mrznout, přestalo se v budování základového zdiva a pokračovalo se až v roce 1773 po skončení zimy. Když se v polovině měsíce června dokončovala stavba základů, chtěl Václavík v brzké době začít budovat kostelní zdivo, na které je potřeba kamení a cihly. Proto bylo nutné začít s bouráním starého kostela. Proto se věřící po dobu stavby nového kostela (12) a bourání starého kostela scházeli v jakési selské kůlně. Zajímavý nález se vyskytl roku 1964. Tehdy byla v nynějším chrámu prováděná elektroinstalace. Při ní bylo nutno prorazit kostelní zdivo (13). Dva elektrikáři po dva dny se o to marně pokoušeli. Nakonec bylo rozhodnuto, že se místo průrazu vybourá otvor dlouhý přes 70 cm, vysoký půl metru a široký jeden metr (tedy na šířku kostelní zdi). V otvoru bylo vidět nitro chrámové stěny a také obvodové části kostelních stěn. Ty jsou vystavěny z pevně vypálených cihel a prostor mezi nimi je vyplněn kameny z demolice zalitými čerstvě vyhašeným vápnem. Tím bylo dosaženo úžasné pevnosti a tvrdosti kostelních stěn.

Roku 1773 zastavil pan opat Václavík veškeré zednické práce na štěpánovském kostele. Opat se prý dozvěděl, že Josefinský stát chystá vydat nařízení, podle kterého všichni řeholní kněží budou muset opustit fary a budou se muset uchýlit do svých mateřských klášterů. V tomto roce 1773 do konce měsíce srpna bylo zdivo kostela vystavěno ani ne po chrámová okna (14). Tato informace je velkým důkazem proti vžilému tvrzení, že nynější štěpánovský kostel (15) byl vybudován roku 1773. Tento rok byl starý kostel z velké části zbořen a nový ve své necelé polovině. Jelikož se věřící stále scházeli v kůlně, kam se ani nevešli všichni, návštěvnost bohoslužeb klesala. Tuto selskou kůlnu pro vozy navštěvovali až do 30. října 1776.

Když se bohoslužby začaly vykonávat v presbytáři nedostavěného kostela, který byl zomítaný, vybělený a zastřešen, nikomu nevadilo, že za zády jim stojí v chrámové lodi (16) lešení k postavení klenby nad chrámovou lodí. Od roku 1776 postupovala stavba velice pomalu. Opat Václacík musel mít ke všem žádostem ohledně stavby kostela státní souhlas.

Přesto bylo v dalších osmi letech poznat, že se na kostelu něco změnilo. Byla postavena a zastřešena věž (17), kam se umístily zvony z roku 1650 - sv. Barbory (57kg) a sv. Vavřince (250kg) ze starého kostela. Z cihel vznikla chrámová klenba v lodi. Byl postaven vchod do chrámu (18) a hudební kůr bez zábradlí. Kamenná zárubeň u vchodu nad schodištěm k hudebnímu kůru byla přenesena ze starého kostela společně se zárubní při dveřích ze schodiště na kůr. Pak ještě i zárubeň při vchodu do sakristie. Celý vnitřek (19) kostela byl omítnut a vybělen. Poté mohlo být odstraněno téměř celé lešení, mimo místa pod hudebním kůrem.

Dne 18. srpna 1784 se Štěpánovský kostel stal majetkem státu. Tímto přestalo být hradištské opatství patronem kostela a fary. Stát v prvních letech po zrušení opatství jen bral a nic nedával. Předtím celou stavbu financovalo právě tohle opatství. Nový kostel neměl oltář, vybavení, lavice, varhany a jeho strop se stěnami nebyly vymalovány barokními obrazy a štukami. Tehdejší děkan a asesor a zároveň velkobystřický farář Schuppler při visitaci nařídil tehdejšímu štěpánovskému duchovnímu správci Ignáci Alexiovi Stiebrovi, aby požádal olomouckou konsistoř o pravomoc nový, ač úplně zednický nedodělaný štěpánovský kostel, benedikovat - posvětit jej knězem. Stieber o povolení požádal a bylo mu vyhověno. Ovšem kdo a kdy tuto benedikci kostela vykonal, není známo. Víme jen, že se tak stalo roku 1785, a je to jakási rarita, se kterou se obyčejně nesetkáme.

Teprve až v roce 1787 opustili zedníci natrvalo štěpánovský kostel (20) a tak tedy teprve tento rok je možno považovat za rok ukončení zednického budování štěpánovského kostela. Od započetí stavby kostela od roku 1772 do jeho dokončení do roku 1787 uběhlo 15 let. Stavba štěpánovské farní svatyně byla po stránce zednické dokončena již ve zmiňovaném roce 1787. Vybavován byl až do roku 1803. A byl to právě první štěpánovský farář, který se pustil do této akce. Vojtěch Karel Jantha, který tu farářoval od roku 1786 do roku 1805.

Janth vybavil kostel hlavním oltářem sv. Vavřince (21) za vydatné pomoci zbožných farníků v letech 1798-1799. Tvůrcem oltáře byl brněnský sochař Ondřej Schweigel, mramorář Josef Havlíček a malíř Jan Sarkander Piltz. Tento oltář byl upraven za faráře Antonína Fučika r. 1857 a o čtyři roky později byl do oltářního retabula zavěšen nový obraz sv. Vavřince, namalovaný profesorem olomoucké reálky Františkem Bzinským. V roce 1889 získal hlavní oltář nové, mohutnější retabulum z dílny přerovského uměleckého stoláře Antonína Čuby na náklady přerovského děkana Kajetána Slámy, rodáka ze Štěpánova. Do výklenku v jeho

nejvyšší části byla umístěna socha P. Marie Lurdské, která byla roku 1973 nahrazena originální raně barokní sochou P. Marie s Děťátkem.

Boční oltáře sv. Norberta a sv. Augustina (22, 23), ozdobené cennými obrazy malíře moravského baroka Jana Kryštofa Handkeho, byly upraveny v letech 1890-1895. Tehdy byly pořízeny i velké jesličky. Čtvrtý oltář P. Marie Bolestné byl zhotoven ve štěpánovské továrně na nábytek Štěpána Nováka v roce 1933. K původní výbavě kostela patří čtyři barokní obrazy západních otců (sv. Řehoře, sv. Ambrože, sv. Augustina a sv. Jeronýma) umístěné v presbytáři. Z původní křtitelnice pořízené roku 1791 se dochovalo dřevěné sousoší Křtu Páně v Jordánu. Nádherná barokní kazatelna zdobila původně aulu olomoucké univerzity a byla zhotovena asi v letech 1720 – 1730. Na chóru kostela instaloval roku 1791 Josef Staudinger z Andělské Hory varhany (24), postavené varhanářem Johannem Gotfriedem Halbichem z Králík pro zrušený kostel P. Marie v Branné. Jejich krásná skříň je zdobena řezbami a je původní. Dnes jsou varhany pod ochranou SPÚ.

Výmalba chrámové lodi a předsíně byla provedena roku 1894 Gustavem Přečkem, autorem nástropních (25) a nástěnných olejových maleb byl akademický malíř Gustav Schmid z Drážďan, který vyhotovil pro štěpánovský kostel i novou křížovou cestu. Olejomalby na stropě znázorňují Narození Páně, Zmrtvýchvstání Páně, Seslání Ducha svatého, olejomalby na Vítězném oblouku, vyplňující prostor mezi bílým nápisem na oblouku (svatý+sva-tý+svatý) (26), Kristus dobrý pastýř, Apoštol Petr, Apoštol Pavel. Všechny obrazy se dochovaly.

Nové kostelní lavice (27) byly pořízeny roku 1909 a asi v roce 1918 bylo chrámu instalováno elektrické osvětlení (28). V roce 1973 byl instalován nový oltář „versus populum“, při jehož stupních byl usazen veliký modřínový kříž s Kristovým korpusem v životní velikosti (29).

Nákladné rekonstrukční práce probíhaly v několika etapách až do 80. let a dnes je farní chrám sv. Vavřince architektonickou ozdobou obce. Kostel (30) je farním chrámem katolické církve a každé pondělí, čtvrtek, sobotu a neděli se v něm konají bohoslužby. Výjimečně i koncerty pěveckých sborů a hudebníků, hlavně v období adventu.

BIBLIOGRAFIE

PhDr. Koudela, Miroslav, JUDr. Kráčmar, Jiří, Paměti obce Štěpánova, Olomouc 1997, nakladatelství DANAL, ISBN 80-85-973-28-6

Autors, Štěpánov 2001, Olomouc 2000, nakladatelství DANAL, ISBN 80-85973-83-9

Mgr. Beránek, Oldřich, Nynější farní kostel ve Štěpánově u Olomouce (Jeho budování)

Zlámal, Jan, Štěpánov, Velké Meziříčí 1928,

www.stepanov.cz